

General-pukovnik
VELJKO KADIJEVIĆ

Kopnena vojska JNA – nastanak, stanje i tendencije razvoja

Mesto i ulogu Kopnene vojske JNA opredeljuje nekoliko bitnih teorijsko-doktrinarnih stavova naše koncepcije opštenarodne odbrane i istorijskih okolnosti njenog razvoja koje, pre svega, valja imati u vidu kada se sumira i ocenjuje njen istorijski put, sadašnje stanje i budući razvoj. Istakao bih najvažnije.

S obzirom na to da naša današnja koncepcija opštenarodne odbrane, kako je to i drug Tito isticao, nije ništa drugo nego primena naših iskustava iz narodnooslobodilačkog rata u savremenim uslovima, to i stavovi koncepcije opštenarodne odbrane o mestu i ulozi Kopnene vojske imaju svoj logičan istorijski kontinuitet — od stvaranja prvih jedinica Kopnene vojske do današnjih dana. Kopnena vojska čini brojno najveći i, po ukupnoj moći, najjači vid naših oružanih snaga. Zbog toga, sve postavke koncepcije opštenarodne odbrane o mestu i ulozi oružanih snaga u celokupnom sistemu opštenarodne odbrane odnose se, prvenstveno na Kopnenu vojsku. Pored toga, bitne specifičnosti naše doktrine oružane borbe oslanjaju se prevashodno na mogućnosti Kopnene vojske. To se odnosi na sva tri oblika oružane borbe, osobito na kombinovani oblik, kao dominantan u našoj doktrini, a i na partizanski oblik.

Kopnena vojska mora ispuniti dve osnovne pretpostavke uspeha naše doktrine oružane borbe: (1) zaustavljanje i slamanje ofanzivne moći glavnih snaga neprijatelja na kopnu; (2) razvijanje masovnih napadnih dejstava na bokovima i u pozadini neprijatelja.

Ima i drugih značajnih specifičnosti naše doktrine oružane borbe, koje se prvenstveno oslanjaju na borbene mogućnosti Kopnene

vojske bilo kao celine ili njenih pojedinih rodova, odnosno vrsta jedinica. To se odnosi na pojedine oblike manevra — od strategijskih do taktičkih — i na veoma raznovrsne borbene postupke karakteristične za sve oblike oružane borbe. Te činjenice opredeljuju mesto i ulogu Kopnene vojske u našoj doktrini oružane borbe u sadašnjim uslovima. Ona će, u suštini, i ubuduće ostati ista.

Osvrćući se na prošlost, osobito na narodnooslobodilački rat, treba konstatovati da je u tom periodu uloga Kopnene vojske, u poređenju sa ostalim vidovima oružanih snaga, bila objektivno još veća nego što je to danas. Razlozi su dobro poznati. Zbog toga, ocenjujući nastanak i istorijski razvoj Kopnene vojske, valja posebno imati u vidu sledeće: (1) nastanak i razvoj naših oružanih snaga istovremeno je u svom najvećem delu i nastanak i razvoj Kopnene vojske; (2) naša Kopnena vojska, kao vid oružanih snaga, nastaje i razvija se sa svim onim specifičnostima sa kojima nastaje i razvija se i naša doktrina oružane borbe, tako da se u definisanju pojmova i utvrđivanju kriterijuma nastanka i razvoja vida i rodova Kopnene vojske mora polaziti od kategorija naše ratne veštine, a ne od kategorija ratne veštine jedne druge — klasične doktrine oružane borbe. Čak se i Marksova teza o naoružanom narodu, kao društveno-klasnoj kategoriji izgradnje oružanih snaga socijalističkog društva, mogla objektivno realizovati u našim uslovima izgradnjom jake, velike i po nameni i formama organizovanja, raznovrsne Kopnene vojske.

Posleratni razvoj Kopnene vojske uslovljen je mnoštvom faktora, među kojima najznačajnije mesto zauzima razvoj naše koncepcije opštenarodne odbrane i, u okviru nje, razvoj naše sopstvene doktrine oružane borbe. Pažljivija analiza zavisnosti razvoja Kopnene vojske u posleratnom periodu od razvoja naše koncepcije opštenarodne odbrane pokazuje da je razvoj Kopnene vojske manje-više sledio sve one faze razvoja kroz koje je prolazila i naša koncepcija opštenarodne odbrane, posebno naša ratna veština, što je sasvim prirodno. Možda su se izvesna odstupanja od toga osnovnog pravila najviše ispoljila krajem pedesetih i početkom šezdesetih godina (1959—1963), kada usitnjena, a istovremeno nedovoljno raznovrsna i kruta organizacija Kopnene vojske nije na adekvatan način odražavala tada snažno reafirmisanu opštenarodnu komponentu naše doktrine oružane borbe i posebno njen kombinovani oblik vođenja. Delimično i zbog toga, mada ne i prvenstveno zbog toga, naša doktrina oružane borbe doživljava period stagnacije (1963—1968) i neadekvatnog tretmana svih oblika oružane borbe. U svim ostalim periodima posleratnog razvoja KONO razvoj Kopnene vojske je približno adekvatno pratio njenu sudbinu. To, istovremeno, znači da

se Kopnena vojska u poslednjoj dekadi najviše razvila i ojačala upravo onako kako se snažno razvila i ojačala koncepcija opštenarodne odbrane — u skladu i na osnovama razvoja našega samoupravnog socijalističkog društva. Zato, Kopnena vojska danas predstavlja osnovnu snagu i nosioca oružane borbe, čije će suprotstavljanje agresoru bitno uticati na uspeh naše odbrane u bilo kojoj varijanti agresije na SFRJ. Modernizacija i opremanje Kopnene vojske savremenim naoružanjem i vojnom opremom, njeno adekvatno organizovanje i intenzivno obučavanje predstavljaju jedan od najznačajnijih zadataka u ukupnoj borbenoj izgradnji oružanih snaga i u pripremi zemlje za odbranu od agresije.

Stvaranje i razvoj Kopnene vojske JNA u toku NOR-a i revolucije u Jugoslaviji (1941—1945) od prvih partizanskih četa i odreda, u stvari, predstavlja borbeni put i razvojni proces Narodnooslobodilačke vojske. Kao što je poznato, osnovni izvor naoružanja naših jedinica bio je ratni plen. Partizanske jedinice su u svim uslovima vođenja borbe vešto koristile to naoružanje, kao što su pojedina artiljerijska oruđa, tenkovi i druga borbena sredstva. Pored pešadijskih, formirane su artiljerijske, tenkovske i druge jedinice i angažovane u borbama i u početnom periodu NOR-a sve dok su to uslovi vođenja partizanskog načina ratovanja dozvoljavali. Uporedo sa tim, formirane su inženjerijske, sanitetske, intendantske i jedinice veze, koje su se, u skladu sa razvojem i ukрупnjavanjem partizanskih formacija, razvijale kao stalne organizacione strukture. Ovaj razvojni put, u suštini, čini preteču rodovima i službama Kopnene vojske.

U toku NOR-a velika pažnja se poklanjala organizacijskoj strukturi jedinica Kopnene vojske. Organizacija je podređivana nameni određene jedinice, pri čemu je princip fleksibilnosti bio poštovan tako da su izbegavani šabloni i ostavljana široka mogućnost inicijative. U toku 1944. i 1945. godine u oružanim formacijama Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije razvijali su se svi rodovi i službe, tako da se u organizacionom pogledu Kopnena vojska oformila kao vid oružanih snaga. Od 800.000 boraca i starešina na kraju rata u formacijama Kopnene vojske bilo je oko 700.000, svrstano u 52 divizije, 11 korpusa i 4 armije.

Od završetka rata do 1948. godine, razvoj Kopnene vojske se karakteriše ukupnom konsolidacijom, smanjivanjem broja starešinskog i boračkog sastava, demobilizacijom i prelaskom na mirnodopske uslove života i rada. Ukidanjem nekih jedinica, preformiranjem i formiranjem novih, rodovi i službe dovode se u međusobni sklad

zavisno od borbenih i drugih materijalnih sredstava kojima smo tada raspolagali.

Opremanje i popuna jedinica ratnom tehnikom vršeni su raspoređivanjem ratnog plena i delimičnim uvozom sa Istoka. Zaoštrevanje vojno-političke situacije u Evropi odmah nakon završetka drugog svetskog rata, stanje na našim granicama, teške ekonomske prilike u našoj ratom razrušenoj zemlji i potrebe da se razbiju zaostale bande domaćih izdajnika imali su vidan uticaj na razvoj oružanih snaga. Ovi činioci nisu dopuštali da se oružane snage, odmah i u celini, orijentišu na mirnodopske uslove života i rada, što je znatno usložavalo i otežavalo proces potpunog definisanja rodova i službi.

Sistem vojnog školstva i obuke, organizacija i ukupna borbena izgradnja Kopnene vojske težišno su išli našim originalnim putem u skladu sa našim ratnim iskustvima i doktrinom oružane borbe i pored raznih stranih uticaja, koji su u tom periodu bili dosta jaki.

Vreme od 1948. do 1959. godine može se osnačiti kao naredni period razvoja Kopnene vojske. Na razvoj Kopnene vojske i naših oružanih snaga u celini, u tom periodu, poseban uticaj je imao besomučan napad Informbiroa na našu zemlju. Ovim napadom započinje ekonomska blokada sa Istoka, prekida se uvoz sredstava ratne tehnike, a istovremeno se vrši pretnja agresijom. Naše oružane snage su dobile zadatak da brane tekovine naše revolucije — slobodu, nezavisnost, teritorijalni integritet i samostalan put razvitka našeg socijalističkog društva. Raskidanjem već sklopljenih ugovora uvoz sa Istoka se gasi. Zbog toga se moralo preći na razvoj domaće vojne industrije i istovremeno na nabavku određenih sredstava ratne tehnike na Zapadu. Rodovi Kopnene vojske se opremaju novom vrstom naoružanja i vojne opreme, što je zahtevalo korenite promene u obuci, pa i određene promene u organizaciji i formaciji jedinica. Ovaj proces je imao za posledicu kratkotrajne oscilacije i izvesnu stagnaciju u ukupnim borbenim mogućnostima Kopnene vojske. Za savlađivanje nastalih teškoća bitnu ulogu imalo je borbeno iskustvo našeg starešinskog kadra i rešenost naših ljudi da pod rukovodstvom druga Tita i KPJ istraju na kursu naše revolucije.

Maksima naše revolucije i borbene izgradnje naših oružanih snaga bila je i ostala — oslanjanje na sopstvene snage i izvore. U skladu sa takvim opredeljenjem, naša vojna industrija već u tom periodu razvija i proizvodi sredstva ratne tehnike — streljačko naoružanje, ručni bacač, minobacače, top 76 mm B-1, haubicu 105 mm, neka sredstva veze, municiju za razne kalibre oružja i oruđa i dr. Istraživanje i razvoj u ovom periodu imaju značajan pozitivan odraz

na našu današnju naoučnoistraživačku, razvojnu i proizvodnu delatnost, na stvaranje kadrova i proizvodnih kapaciteta.

Naročito intenzivan razvoj naša Kopnena vojska doživljava od kraja šezdesetih godina do današnjih dana. Ovaj period karakterističan je po stalnom usponu borbene moći Kopnene vojske. To je uslovljeno i omogućeno na unutrašnjem planu našim ukupnim društveno-ekonomskim razvitkom na osnovama socijalističkog samoupravljanja, snažnijim razvojem koncepcije opštenarodne odbrane i naraslim mogućnostima zemlje da iz sopstvenih izvora oprema naše oružane snage.

Na međunarodnom planu ovaj period je karakterističan po dinamičkom razvoju savremenih borbenih sredstava, intenzivnom naoružavanju armija, posebno u sastavu vojno-političkih blokova u Evropi, što je objektivno nametalo potrebu za sopstvenim naoružavanjem radi obezbeđenja uslova za uspešno odvracanje agresije i odbranu u slučaju agresije.

Razvojem i afirmacijom naučnoistraživačke delatnosti u oblasti ratne veštine i tehnike, usvajanjem i proizvodnjom savremenih sredstava u domaćoj industriji, postepeno se ostvaruje osnovni princip naše koncepcije — oslanjanje na sopstvene izvore snabdevanja i popune i oslobađanje zavisnosti od uvoza. U periodu od 1960. do 1970. godine, uvoz u odnosu na domaću proizvodnju kretao se u novčanim pokazateljima 4 : 1 do 3 : 1 u korist uvoza, da bi u poslednjem petogodišnjem periodu taj odnos bio približno 3 : 1 u korist domaće proizvodnje.

Danas je obezbeđen kontinuirani razvoj svih rodova Kopnene vojske, sa težištem na novim savremenim sredstvima domaće proizvodnje, posebno u sistemu protivoklopne borbe i vatrene podrške, a i u sistemu protivvazdušne odbrane. Adekvatnom organizacijom jedinica i združenih sastava u proteklom srednjoročnom periodu, nastavljeno je izgrađivanje ovih formacija za samostalnije izvršavanje zadataka, posebno na važnim operativno-taktičkim pravcima.

Značajno su porasle borbene mogućnosti Kopnene vojske u celini i svake jedinice posebno u protivoklopnoj borbi, u protivvazdušnoj odbrani, u vatrenoj podršci i ukupnim vatretnim mogućnostima. Valja posebno istaći borbene mogućnosti bataljona — diviziona, kao bazičnih taktičkih jedinica koje leže u osnovi svih združenih, operativnih i strategijskih sastava Kopnene vojske. Takođe, treba istaći da je pokretljivost znatno poboljšana, mada je ostalo i nekoliko nerešenih problema u ovoj oblasti, koji su neposredno na dnevnom redu.

U ovom periodu izuzetno značajnu ulogu u razvoju Kopnene vojske imao je naš sopstveni sistem obuke vojnika, jedinica i ko-

mandi i sistem školovanja i usavršavanja starešina Kopnene vojske. Sistem školovanja i usavršavanja starešina Kopnene vojske, izgrađen na najsavremenijim principima i saznanjima, predstavlja integralni deo sistema vaspitanja i obrazovanja u našem društvu.

U celini, može se zaključiti da su razvoj i opremanje Kopnene vojske bili uspešni i da su pozitivno uticali na povećanje borbenih mogućnosti jedinica Kopnene vojske. Time je ostvaren bitan preduslov da naše oružane snage mogu uspešno izvršiti svoj zadatak.

U narednom periodu Kopnena vojska će i dalje ostati najbrojniji i najjači deo JNA. Težište njenog razvoja biće na podizanju opšte borbene osposobljenosti, posebno za protivoklopnu borbu, protivvazдушnu odbranu i protivdesantnu borbu, u čemu pokretljivost i manevarska sposobnost dobijaju još više na značaju. To se može postići, pored ugrađivanja odgovarajućih tehničkih sredstava i usavršavanja naše ratne veštine, intenzivnom i savremenom obukom i efikasnim korišćenjem svih drugih uslova koje obezbeđuje naša koncepcija.

Integracijom u združene sastave i stalnim poboljšavanjem organizacijsko-formacijske strukture treba stvoriti adekvatne proporcije rodova i uspostaviti što racionalniju organizaciju vida. Posebno je značajna integracija rodova u formaciji bataljona radi obezbeđenja veće samostalnosti i pokretljivosti u borbenim dejstvima.

Da bi slika razvoja, sadašnjeg stanja i budućeg izgleda Kopnene vojske bila potpuna, pored opštih izlaganja o vidu u celini, neophodno je dati i najopštiju sliku posebno svakog roda Kopnene vojske.

Pešadija

S obzirom na namenu, brojnost i mogućnosti, a i osobenosti našeg ratišta, pešadija će najčešće biti glavni nosilac borbenih dejstava. Takvu ulogu ona nastavlja iz NOR-a i revolucije.

Sve ono što je rečeno za nastanak i razvoj Kopnene vojske u NOR-u odnosi se i na pešadiju, pogotovo na one periode NOR-a kada je pešadija najčešće bila i jedini nosilac oružane borbe. Zbog toga nema potrebe posebno se osvrutati na razvoj pešadije u NOR-u.

Pešadija je izišla iz NOR-a kao najbrojniji rod vojske sa vojničkim i starešinskim kadrom bogatog ratnog i borbenog iskustva. U početku su organizacijsko-formacijske promene pešadijskih jedinica vršene radi ujednačavanja, jer su iz rata izašle veoma različite. Smanjen je broj pešadijskih jedinica, a samim tim i rod u celini.

Izuzetan značaj morao se dati školovanju starešinskog kadra. Početkom 1945. godine formirana je Oficirska škola Vrhovnog štaba NOV i POJ. Već 1947. godine pešadijske jedinice dobile su prve oficire koji su završili Pešadijsko vojno učilište. Viša vojna akademija osnovana je 1948. godine, a februara 1951. formirana je Škola pešadijskih oficira, koja je radila do 1956. godine. Podoficirski kadar je regrutovan od boračkog sastava i obučavan je na kraćim kursovima pri komandama brigada i divizija, a od 1952. školuje se u novoformiranoj Podoficirskoj školi u kojoj školovanje traje dve godine, a od 1964. tri godine.

U drugoj polovini 1948. godine vrši se veća reorganizacija pešadijskih jedinica. Brigade su brojno ojačane, a njihove vatrene mogućnosti su znatnije porasle. Značajniji proces reorganizacije nastavljen je 1949. godine, kada je brigadni sistem zamenjen pukovskim. Formiran je veći broj samostalnih jedinica ranga puka i bataljona. Brojno stanje pešadije je iznosilo oko 60 odsto ukupnog brojnog stanja oružanih snaga.

Krajem četrdesetih godina jedinice se postepeno preoružavaju domaćim naoružanjem (puške 7,9 mm M48, RB M49, automat 7,62 mm M49, ručna odbrambena bomba M51, a kasnije puškomitraljezi i mitraljezi 7,9 mm M53). Proizvodnjom ručnih bacača naročito su porasle protivoklopne mogućnosti jedinica.

Period od 1954. do 1964. godine karakteriše proces reorganizacije streljačkih i brdskih divizija u pešadijske brigade i divizije prilagođene uslovima i karakteru zemljišta na kojima će dejstvovati. Osnovne taktičke jedinice (čete i bataljoni) dobile su savremeniju formaciju (sredstva podrške grupisana su po srodnosti) i postale borbeno sposobnije. Opremanje jedinica svim pešadijskim naoružanjem i municijom obezbeđeno je iz domaće proizvodnje. Uvođenjem poluautomatskog streljačkog naoružanja, većeg broja puškomitraljeza i mitraljeza, a i većeg broja protivoklopnih sredstava, znatno su porasle borbene mogućnosti jedinica, posebno u protivpešadijskoj i protivoklopnoj borbi.

Razvoj pešadije od kraja šezdesetih godina do sada opredelili su najbitniji zahtevi koncepcije i doktrine razvoja oružanih snaga, kao što su: fleksibilnost organizacijsko-formacijske strukture i osvarivanje većeg stepena integracije; — povećanje vatrenih mogućnosti jedinica pešadije, posebno u podršci, protivoklopnoj borbi i protivvazdušnoj odbrani; — opremanje jedinica savremenim optoelektronskim uređajima za osmatranje i gađanja u uslovima ograničene vidljivosti; — povećanje operativno-taktičke pokretljivosti, modernizacija obuke i vaspitanja.

Povećanje vatrenih mogućnosti jedinica ostvareno je preoružavanjem kompletnih jedinica poluautomatskim puškama, uvođenjem jednog broja automatskih pušaka, povećanjem broja mitraljeza, uvođenjem snajperskih pušaka u vodove i čete, a u bataljone određenih protivoklopnih sredstava protivvazdušne odbrane. Na taj način gustina streljačke vatre povećana je za oko tri puta, a mogućnosti protivoklopne borbe i protivvazdušne odbrane višestruko su porasle. Te promene praćene su i odgovarajućim prilagođavanjem organizacije i formacije jedinica.

Dalji proces kontinuiranog usavršavanja i osavremenjavanja značajno će izmeniti fizionomiju pešadije. Osnovna karakteristika toga razvoja jeste dalje smanjenje brojnog stanja pešadije u JNA, uz kvalitetno bolju organizacijsko-formacijsku strukturu i tehniku opremljenosti. Težište će biti na jačanju protivoklopnih mogućnosti u streljačkoj vatri, vatrenoj podršci, protivvazdušnoj odbrani i pokretljivosti.

Naše vojnonaučne ustanove i vojna industrija za proizvodnju pešadijskog naoružanja i municije razvijale su se tako da danas zadovoljavaju potrebe rada u svim vrstama naoružanja i vojne opreme. Otpočela je ili će ubrzo otpočeti proizvodnja savremenog protivoklopnog i drugog pešadijskog naoružanja, a u toku je istraživački rad na razvoju još savremenijeg naoružanja i vojne opreme.

Može se sa zadovoljstvom konstatovati da je politika oslonca na sopstvene snage u oblasti opremanja najmasovnijeg roda naših oružanih snaga — pešadije — dala pune rezultate i sa stanovišta dostignutog stanja i sa stanovišta potreba u budućnosti.

Artiljerija

Stvaranje i razvoj artiljerije otpočeli su istovremeno sa početkom narodnooslobodilačkog rata. Narastanjem i ukрупnjavanjem partizanskih jedinica, formirane su i nove artiljerijske jedinice. Kolika je važnost pridavana artiljeriji, vidi se i po tome što je na kraju rata naša armija raspolagala sa oko 27 artiljerijskih brigada.

Neposredno posle rata artiljerija je imala raznovrsne modele artiljerijskih oruđa manjih kalibara i dometa uglavnom sa zaprežnom vučom, proizvedene još pre rata.

U posleratnom periodu razvoj artiljerije odvijao se uglavnom u skladu sa modernizacijom naših oružanih snaga, koncepcijom opštenarodnog odbrambenog rata, naučno-tehnološkim dostignućima i materijalnim mogućnostima naše zemlje. U periodu do 1950. godine

počeli smo proizvoditi i naša oruđa. Stvaraju se jake artiljerijske jedinice sa savremenim protivoklopnim oruđima i oruđima podrške u sastavu taktičkih, operativnih i združenih jedinica. Period od 1950. do 1963. godine karakteriše uvođenje u formaciju novih artiljerijskih oruđa većeg dometa i pokretljivosti, iz domaće proizvodnje, a delom i iz uvoza. Masovnije su uvedeni protivoklopni topovi, čime je artiljerija znatno dobila na kvalitetu. Period od 1963. do danas karakteriše se masovnijim uvođenjem novih savremenih oruđa veće vatrene moći i većeg dometa, iz domaće proizvodnje. Znatno je poboljšana struktura protivoklopne borbe uvođenjem protivoklopnih raketnih sistema, a podrška dobija na kvalitetu novim oruđima velikog dometa i raketnim sistemom tipa »zemlja-zemlja«. Uporedo sa oruđima obezbeđena je nova savremena elektronsko-laserska oprema, a pokretljivost je znatno povećana uvođenjem novih vučnih vozila iz domaće proizvodnje. U združene jedinice uvedeno je više oruđa sa većom vatrenom moći i većim dometom, formirano je više krupnih artiljerijskih jedinica.

Poslednjih godina artiljerija za podršku se sve više i masovnije uvodi u jedinice Teritorijalne odbrane. Jedinicama Teritorijalne odbrane prilagođena su oruđa pogodna za raznovrstan i brz manevar sa jednog pravca na drugi.

Izgrađen je savremeni sistem vaspitanja i obrazovanja artiljerijskih starešina, sposoban da pripremi starešine za uspešno izvršavanje svih složenih savremenih i budućih zadataka. Danas je artiljerija u stanju da uspešno i efikasno izvršava sve postavljene borbene zadatke i u podršci združenih jedinica i u protivoklopnoj borbi. Stvorena je jaka materijalna baza za razvoj i proizvodnju novih, savremenih sistema.

Koncepcija budućeg razvoja artiljerije polazi od sledećih osnovnih ciljeva: postizanja veće integracije artiljerije u združene sastave, povećanjem broja oruđa za podršku i protivoklopnu borbu i povećanjem ukupnih vatrenih mogućnosti; obezbeđenja visokog stepena artiljerijske podrške jedinica; pojačanja sistema protivoklopne borbe; povećanja efikasnosti i ekonomičnosti artiljerijske vatre uvođenjem novih tehničkih sredstava. Ovi ciljevi se mogu postići i uz uslov da se dostignuti stepen osamostaljenja razvoja i proizvodnje sredstava artiljerije u navedenom periodu podigne na još viši nivo.

Tendencije daljeg razvoja artiljerije su zasnovane na objektivnim naučnoistraživačkim i materijalnim mogućnostima zemlje i kreće se u više pravaca; razvoj i proizvodnja municije sa višestruko većim dejstvom po cilju, kao što su kasetna municija, projektili vođeni

laserskim zracima; proizvodnja protivoklopne municije i raketa sa većom probojnom moći; razvoj i proizvodnja novih samohodnih raketnih oruđa radi veće pokretljivosti i probojnosti; proizvodnja oruđa sa velikim dometom i njihovo masovno uvođenje u formaciju.

Artiljerijsko-raketne jedinice protivvazdušne odbrane

Artiljerijsko-raketne jedinice protivvazdušne odbrane (ARJ PVO) predstavljaju savremen rod vojske opremljen, organizovan i osposobljen da zajedno sa ostalim snagama i sredstvima uspešno brani i štiti oružane snage, stanovništvo i materijalna dobra od dejstava protivnika iz vazdušnog prostora.

U razvoju jedinica protivvazdušne artiljerije (PAA) u toku rata karakteristična su dva perioda: prvi, do oktobra 1944, u kome je postojao manji broj jedinica PAA, a drugi, posle 1944, u kome se formiraju veće i stalne protivvazdušne jedinice.

Uporedo sa tendencijom i pravcima razvoja napadnih sredstava iz vazdušnog prostora, u našim oružanim snagama ulažu se maksimalni naponi u opremanju i osposobljavanju ARJ PVO za što uspešnije suprotstavljanje dejstvima agresora, oslanjajući se na sredstva ratne tehnike PVO iz domaćeg razvoja i proizvodnje i složenijih artiljerijskih i raketnih sredstava zasnovanih na elektronici, laser-skoj tehnici i automatici, a i na opremi za organizovanje i izvođenje vazdušnog osmatranja i javljanja, čime se sprečava iznenađenje i obezbeđuje gađanje savremenih letelica velikih brzina i manevarskih sposobnosti sa visokom preciznošću pogađanja.

Trupna PVO razvijena je u svim strukturama oružanih snaga, sa težištem na PVO jedinica operativne armije. Najjače je razvijena u oklopno-mehanizovanim, protivoklopnim i artiljerijskim sastavima Kopnene vojske. U Teritorijalnoj odbrani nalazi se oko 25 odsto od ukupnog broja sredstava trupne protivvazdušne odbrane.

Razvoj trupne PVO naročito je intenzivan poslednjih godina, kada su u naoružanje Kopnene vojske uvedeni savremeni raketni sistemi PVO, a i savremeni artiljerijski sistemi PVO sa lasersko-računarskom grupom, a izvršena je i modifikacija postojećih protivvazdušnih topova putem ugradnje hidrauličko-računskih uređaja.

Uporedo s tim izgrađen je savremeni sistem školovanja i usavršavanja starešina ARJ PVO.

Dalja modernizacija i povećanje borbenih mogućnosti roda ARJ PVO u narednom periodu prioritetan je zadatak u okviru razvoja

vida Kopnene vojske. To će se postići nabavkom novih sredstava ratne tehnike PVO sa hidrauličko-računarskim uređajem raketnih sredstava, a i modifikacijama postojećih, tako da bi se vatrene mogućnosti artiljerijsko-raketnih jedinica trupne PVO u bliskoj budućnosti udvostručile u odnosu na sadašnje.

Dugoročni plan razvoja naročito je ambiciozan u pogledu kompletnog razrešenja rodovskog programa za trupnu PVO, što podrazumeva sledeće: obezbeđenje osmatračko-akvizicijskog radara za nivo vođenih jedinica (baterija) protivavionskih topova 30—40 mm i raketnih sredstava PVO; obezbeđenje osmatračko-nišanskog radara za samohodne verzije protivavionskih topova 20—40 mm, čijim rešenjem se obezbeđuje da svako oruđe predstavlja vatrenu jedinicu; obezbeđenje osmatračkog radara za sistem VOJ, čime se obezbeđuje efikasno osmatranje, navođenje i identifikacija letelica na nivou združenih jedinica (brigada i divizija), a time i veća efikasnost trupne PVO u celini.

Oklopne i mehanizovane jedinice

Razvojni put naših oklopnih i mehanizovanih jedinica datira od 1941. godine, od prvih zarobljenih tenkova.

Razvojem NOB-a tokom 1942. i 1943. godine u više krajeva dolazi do formiranja manjih tenkovskih jedinica — vodova i četa. U tom periodu je najznačajnije istaći, pored tenkovske čete Glavnog štaba Hrvatske, koja dejstvuje u Lici, na Kordunu i Baniji, tenkovsku četvu koja je u toku četvrte ofanzive bila formirana pri Vrhovnom štabu. U septembru 1943. formirana su dva tenkovska bataljona i jedan tenkovski odred i više tenkovskih četa i vodova, a 16. jula 1944. formirana je 1. tenkovska brigada, a u oktobru iste godine 2. tenkovska brigada. Borbeni put ovih dveju brigada je relativno kratak, ali je njihov doprinos u borbama za oslobođenje zemlje u završnim operacijama bio izuzetno značajan.

Za posleratni razvoj je značajno istaći: kontinuirana ulaganja materijalno-finansijskih sredstava za dostizanje neophodnog broja tenkova i njihovo osavremenjavanje; stvaranje kadrovske baze i za komandni i za inženjerijsko-tehnički kadar sposoban za uspešnu upotrebu, održavanje, proizvodni i naučnoistraživački rad.

U prvoj posleratnoj fazi razvoja formirano je više krupnih oklopnih i mehanizovanih jedinica.

Druga faza razvoja obuhvata šezdesete godine, kada je otpočela modernizacija tenkovskog parka uvođenjem savremenih tenkova i

povećanjem njihovog broja, a i uvođenjem domaćih oklopnih transportera. Tada nastaje veća integracija tenkova u združene pešadijske sastave. U istom periodu naša industrija osvaja proizvodnju novih vrsta tenkovske municije.

Treća faza razvoja obuhvata sedamdesete godine i karakteristična je po kontinuiranom opremanju jedinica tenkovima i oklopnim transporterima, radu na razvoju i osvajanju novog savremenog borbenog vozila pešadije, razvoju sredstava za noćno osmatranje i gađanje, modifikacijama koje uvećavaju borbene mogućnosti i pouzdanost postojeće tehnike, snažnom razvoju nastavne materijalne baze, osvajanju efikasnije municije, izgradnji najprihvatljivije organizacijske strukture oklopnih i mehanizovanih jedinica i obezbeđenju rezervnih delova.

Kao rezime sadašnjeg stanja moglo bi se istaći da smo: razvili oklopne i mehanizovane jedinice uglavnom do nivoa naših procenjenih potreba i mogućnosti u skladu sa doktrinom odbrane; utvrdili model organizacije svih nivoa taktičkih i viših taktičkih jedinica; razradili taktiku upotrebe oklopnih i mehanizovanih jedinica u svim vidovima borbenih dejstava, pri čemu su organizacija vatre, upravljanje njom i sadejstvo svih borbenih sistema dobili poseban tretman i težinu.

U narednom periodu razvoj oklopnih i mehanizovanih jedinica biće usmeren na dalje opremanje savremenim i najsavremenijim tenkovima i postupnu zamenu dela zastarelih tenkova. Težište će biti na mehanizaciji i motorizaciji pešadije u sastavu oklopnih i mehanizovanih jedinica masovnijim uvođenjem druge generacije domaćih oklopnih transportera, uvođenjem savremenih sistema za upravljanje vatrom (BVP M-8-), usavršavanjem postojećih i iznenažanjem novih adekvatnijih taktičko-vatrenih postupaka, uvođenjem novih tehnologija za osvajanje savremenijih sistema, sklopova, uređaja i delova radi povećanja borbenih mogućnosti postojeće tehnike kao novih borbenih vozila.

Inžinjerija

Razvoj inžinjerije datira od prvih ustaničkih dana 1941. godine. Njenu strukturu u 1942. godini čine pionirski i diverzantski vodovi (a u nekim delovima zemlje i čete), koji u 1943. godini prerastaju u inžinjerijske i diverzantske čete i bataljone. Početkom 1944. godine formirana je i prva inžinjerijska brigada. U proleće 1945. godine u svakoj brigadi postoji inžinjerijska četa, u diviziji i korpusu bataljon, a u armiji brigada.

Neposredno posle rata, zaključno sa 1948. godinom, osnovnu strukturu inženjerije čine pionirske, pontonirske, železničke i vojnograđevinske jedinice a osnovnu opremu — trofejna materijalno-tehnička sredstva i manje količine opreme koja se proizvodi u vlastitim inženjerijskim radionicama (mine, alat, elementi pontonskih mostova i dr).

U narednom periodu posebna karakteristika oglada se u tome što jača inženjerija u združenim sastavima i što se opremanje jedinica materijalno-tehničkim sredstvima orijentiše na još veći razvoj i proizvodnju u zemlji.

Period 1965-1981. godine karakteriše dalja nadgradnja organizacije roda na osnovama koncepcije opštenarodne odbrane i realizacije osnovnih programa modernizacije — opremanja jedinica savremenim materijalno-tehničkim sredstvima. Na planu opremanja inženjerijskih jedinica i jedinica drugih rodova inženjerijskim materijalno-tehničkim sredstvima postignuti su značajni rezultati. Preorijentacija na razvoj i proizvodnju materijalno-tehničkih sredstava u zemlji dala je vrlo dobre rezultate. Tako danas imamo najveći broj sredstava i opreme razvijene u našim naučnim ustanovama i proizvedene u našoj zemlji, prvenstveno one za masovnu upotrebu i inženjerijsko-obezbeđenje borbenih dejstava.

Razvoj inženjerije pratilo je i školovanje stručnih kadrova koji će moći uspešno rukovoditi jedinicama i efikasno upotrebiti raspoloživa materijalno-tehnička sredstva.

U procesu razvoja i opremanja inženjerijskih jedinica u narednom periodu, težište će biti na poboljšanju njihove unutrašnje strukture u skladu sa uvođenjem u opremu novih materijalno-tehničkih sredstava, kao i na poboljšanju njihove efikasnosti za zaprečavanje, uređenje komunikacija, savladivanje prepreka i utvrđivanje, a jedinica rodova i službi i jedinica Teritorijalne odbrane — na boljem opremanju i osposobljavanju za inženjerijske radove iz njihove nadležnosti, prvenstveno za dejstva na brdsko-planinskom zemljištu. U pogledu daljeg razvoja i opremanja jedinica inženjerijskim materijalno-tehničkim sredstvima orijentacija je na sredstva i opremu iz domaće proizvodnje. Uvoz ostaje za mali broj sredstava koja se iz tehnoloških i ekonomskih razloga ne mogu razvijati i proizvoditi u zemlji.

U svom posleratnom razvoju, koji je bio opterećen mnogim teškoćama, inženjerija je izgradila brojne objekte koji pored vojnog, imaju i veliki privredni značaj.

Atomsko-biološko-hemijska odbrana

Rod atomsko-biološko-hemijska odbrana (ABHO) je jedini rod vojske koji nije formiran u toku NOR-a, pa prema tome nema iskustva iz rata, što mu daje posebnu specifičnost, za razliku od ostalih rodova JNA.

Prve jedinice ABHO bile su opremljene najnužnijim sredstvima za izvođenje nastave. To su bila trofejna sredstva zaplenjena u toku NOR-a — zaštitne maske za ljude i konje, razni pribori za hemijsku detekciju i dekontaminaciju.

Uporedo sa formiranjem jedinica osposobljavani su i kadrovi — u početku kroz višemesečne kurseve, zatim u Oficirskoj hemijskoj školi i Vojnohemijskom učilištu, a od 1953. godine po zajedničkim osnovama — prvi deo školovanja u Vojnoj akademiji KoV, odnosno u Srednjoj vojnoj školi KoV, i drugi deo, specijalizacija u Školskom centru ABHO.

Opređenje da u razvoju i modernizaciji naših oružanih snaga idemo na sopstvene proizvodne snage imalo je značajan odraz na organizaciju naučnoistraživačkog rada, razvoj i proizvodnju opreme ABHO. Prvi koraci u tom pravcu učinjeni su već 1947. godine, kada je iz ratnih reparacija dobijena oprema za fabriku zaštitnih maski. Istovremeno sa proizvodnjom prve posleratne zaštitne maske, 1952. godine proizveden je i prvi lični zaštitni komplet za sve pripadnike oružanih snaga i specijalna zaštitna oprema za jedinice ABHO.

U periodu 1957—1960. godine rešeni su problemi proizvodnje sredstava za radiološku i hemijsku detekciju i dozimetriju, pojedinačnu i grupnu dekontaminaciju. Početkom šezdesetih godina prestali smo sa uvozom opreme ABHO, a razvojem sopstvene industrije potpuno su obezbeđena sredstva ABHO za potrebe naših oružanih snaga.

Jedinstveni sistem ABH odbrane, koji obuhvata protivnuklearno-hemijsko-biološko obezbeđenje oružanih snaga i radiološko-hemijsko-biološku zaštitu civilnog stanovništva, razvijao se i usavršavao u skladu sa razvojem KONO i društvene samozaštite u dva osnovna pravca: razvoj i izgradnja trupnog sistema protivnuklearno-hemijsko-biološkog obezbeđenja i priprema celokupnog stanovništva za organizovanje i sprovođenje radiološko-hemijsko-biološke zaštite i otklanjanje posledica dejstva NHB-oružja. Trupni sistem protivnuklearno-hemijsko-biološkog obezbeđenja razvija se kroz neprekidno usavršavanje opštih mera koje sprovode sve jedinice

rodova i službi. Kao nadgradnju tih mera jedinice ABHO sprovode specijalističke mere protivnuklearno-hemijsko-biološkog obezbeđenja.

Jedinice radiološko-hemijsko-biološke zaštite, formirane u okviru društveno-političkih zajednica i organizacija udruženog rada, opremljene specijalnom opremom, uz korišćenje postojećih društvenih kapaciteta i uređaja, neprekidno se osposobljavaju za obavljanje specijalističkih mera radiološko-hemijsko-biološke zaštite i, uz pripremu celokupnog stanovništva za preduzimanje mera radiološko-hemijsko-biološke zaštite, čine masovnu bazu sistema ABHO u celini.

Tako izgrađen jedinstveni sistem ABHO u oružanim snagama i civilnim strukturama predstavlja značajnu snagu za organizaciju odbrane i u najtežim ratnim uslovima. Funkcionisanje jedinstvenog sistema ABHO sve češće se proverava na vežbama i u drugim oblicima praktične obuke.

Dalji razvoj ABHO usmeren je na usavršavanje postojećih sredstava za nuklearno-hemijsko-biološku zaštitu, detekciju, dozimetriju i dekontaminaciju, praćenje razvoja nuklearnog i hemijskog oružja, i, u skladu sa novim naučnim dostignućima, osvajanje novih savremenijih tehničkih sredstava i opreme ABHO.

Veza

Stvaranje roda veze vezano je za istorijsko savetovanje održano 26. septembra 1941. u Stolicama, na kome su postavljeni čvrsti temelji vojne organizacije i komandovanja, a time i osnovi organizacije veza u NOR-u.

Za razliku od većine drugih rodova i sastava naših oružanih snaga, rod veze je imao srećnu okolnost, jer je za svoje polazište imao široku bazu pouzdanih i proverenih veza. To su bile ilegalne veze KPJ, koje su i do tada pravovremeno dosezale do svake tačke i odredišta u našoj zemlji. Na toj širokoj i pouzdanoj osnovi mogao je već od prvih dana ustanka nastajati i razvijati se rod veze naših oružanih snaga.

Zato se već u prvim mesecima NOR-a u 1941. godini oglašavaju i prve partizanske radio-stanice u Stolicama, Titovom Užicu, Zagrebu i Ljubljani, napravljene rukama amatera ili zaplenjene od neprijatelja. Ove veze su po svom značaju i doprinosu bile u senci kurirskih veza. U daljem toku NOR-a veza se razvijala u srazmeri sa daljim širenjem i jačanjem oružane borbe, u skladu sa stalnim

i brzim narastanjem naših oružanih snaga, ukрупnjavanjem jedinica i komandi, tako da je u maju 1945. rod veze naših oružanih snaga imao 35.000 boraca i rukovodilaca.

Evo nekoliko osnovnih pokazatelja koji govore o posleratnom razvoju roda veze.

U 1945. godini jednim uređajem veze održavali smo samo jednu vezu — kanal. Taj uređaj je u proseku posluživao 5 ljudi. Danas jedan uređaj prenosi do 120 i više mnogo kvalitetnijih kanala veze i njega posluжуje samo jedan čovek. Broj kanala veze između svih stepena rukovođenja i komandovanja povećan je za 10—50 puta. Navedene 1945. godine, tehničke veze — radio i telefonske — imali smo najniže do nivoa komandi brigada i pukova i samo ponegde do nivoa bataljona, a danas ih imamo do voda i odeljenja, a kod određenih specijalnosti i do pojedinca — borca.

Prvo domaće sredstvo veze (*morze* aparat) proizvedeno je u našoj industriji 1948. godine, a danas naša elektronska industrija proizvodi oko 85 odsto svih uređaja veze za opremanje oružanih snaga i ostalih sistema veza u zemlji. U tom procesu su smenjene tri tehnološke generacije uređaja veze.

Bitni zadaci u daljem razvoju veza ogledaju se u: uvođenju digitalnog sistema komunikacija kojim se otklanjaju ograničenja i slabosti analognog sistema i otvaraju nove perspektive; integraciji svih sistema veza SFRJ u jedinstven sistem veza koji će u duhu koncepcije opštenarodne odbrane biti jedinstven u funkciji odbrane; ojačanju zaštitne komponente veze svih korisnika veza (veze oružanih snaga i drugih imalaca veza u SFRJ) u uslovima izvođenja borbenih i elektronskih dejstava; još većem intenzitetu i usavršavanju kvaliteta i racionalnosti obuke i vaspitanja da bi se optimalno koristila savremena sredstva i sistem veza.

*

Sumirajući ocenu o dostignutom stepenu razvoja rodova Kopnene vojske, a i o planovima njihovog daljeg razvoja, može se zaključiti:

1) rodovi Kopnene vojske, većinom nastali u narodnooslobodilačkom ratu, razvijali su se u skladu sa zahtevima koncepcije opštenarodne odbrane i danas su dostigli visok stepen borbene gotovosti;

2) odnos rodova Kopnene vojske je skladan tako da, pored relativne samostalnosti, zajednički čine jedinstvenu homogenu celinu — vid Kopnenu vojsku;

3) borbene mogućnosti Kopnene vojske rezultat su skladno ukomponovane borbene vrednosti vojnika i starešina i savremenih sredstava ratne tehnike. U toj skladnoj celini faktor čovek ima odlučujuću ulogu;

4) Kopnena vojska je u svakom pogledu osposobljena da zajedno sa ostalim vidovima naših oružanih snaga izvrši svaki zadatak;

5) dostignuti nivo razvoja u svim osnovnim elementima — u obuci i vaspitanju, u sistemu vaspitanja i obrazovanja starešina, u naučnoistraživačkom i razvojnom radu, u mogućnostima naše privrede i posebno vojne industrije — upućuje na zaključak da će se dalji razvoj Kopnene vojske odvijati u skladu sa zahtevima naše koncepcije opštenarodne odbrane, razvojem savremenog naoružanja i vojne misli u svetu i na taj način stalno biti na visini svog zadatka, odlučujućeg za odbranu naše zemlje.